

Nachträge zu Lenel's *palingenesia iuris civilis anhand der Papyri* [1958]), ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν μεγαλοφυᾶ ἀποκατάστασιν τοῦ πραιτωρικοῦ ἡδίκτου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Otto Lenel (*Das edictum perpetuum. Ein Versuch zu seiner Wiederherstellung*, 3η ἔκδ. 1927).

Πάντως ὁ Bremer ἐπεχείρησε νεωτεροποιῶν ἔργον, ὄχι βεβαίως ἄνευ ἀτελειῶν, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τὸν ἀνεπαρκῆ φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν ἐξοπλισμὸν αὐτοῦ, διότι τὰ δίκαια τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος πρέπει νὰ ἐρευνῶνται ὡς κλάδος τῆς ἀρχαιογνωσίας καὶ διὰ τῶν μεθόδων αὐτῆς. Οὐδὲν ἄπορον λοιπόν, ἐὰν ἡ προκειμένη συλλογὴ δὲν ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ἢ ἀποδοχῆς.

Ἐπιπλέον, ὅτι τὸ ἔργον οὐχ ἤττον δὲν εἶναι ἄμοιρον χρησιμότητος —εἰ καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Bremer ἀνακάλυψις νέων κειμένων Ῥωμαίων νομικῶν, ἰδίᾳ ἐν παπύροις, μιοῖ τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου τὰ νῦν—, ἀποδεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι ἤδη εἶχεν ἀνατυπωθῆ ὑπὸ «L' Ergma» di Bretschneider ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὰ ἔτη 1964-7, ἐξ οὗ καὶ ἡ παρούσα ἀνατύπωσις ἀχρηστοῦται ἐν πολλοῖς. Ὅμως ὅτι ἀνατυπωμένη καὶ ἄλλιν ἢ συλλογὴ παλινοσσεῖ εἰς τὸν πρῶτότυπον ἐκδοτικὸν οἶκον, δέον νὰ χαιρετισθῆ προφρόνως.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητῆς Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου
ἐν Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Photii Epistulae et Amphilochia Vol. III, recensuerunt B. Laourdas et L. G. Westerink, Teubner Leipzig 1985, σελ. XV/182.

Τοῦ I τόμου τοῦ ἐν τίτλῳ ἔργου τοῦ Φωτίου ἐγένετο ἡ παρουσίασις εἰς τὸν 36(1984) τόμον τοῦ Πλάτωνος (σελ. 127-130), τοῦ δὲ δευτέρου εἰς τὸν τόμον 37 (1985 σελ. 241-243). Ὁ παρῶν τόμος περιλαμβάνει τὰς ἐκτὸς τοῦ σώματος τῶν ἐπιστολῶν εὐρεθείσας, 14 τὸν ἀριθμὸν, (284-297) προερχομένας καὶ ταύτας ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχείου καθὼς καὶ 2 ἄρμενιστὶ γεγραμμένας μεταφρασμένας δὲ λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ W. Outtier, ὅστις ἐν τῷ προλόγῳ γράφει περὶ τούτων.

Εἰς τὸν πρόλογον ὁ L. Westerink περιγράφει τοὺς κώδικας εἰς τοὺς ὁποίους εὐρέθησαν συνερραμμένα τὰ περιέχοντα τὰς ἐπιστολάς ταύτας φύλλα. Οὕτω αἱ ἐπ. 284-287 εὐρέθησαν εἰς ἓνα μόνον κώδικα, τὸν C· αἱ 288-290 εἰς πλείονας κώδικας τῆς ομάδος β, οὗς περιγράφει ἡ 291 εἰς πλείονας κώδικας ἀνήκοντας εἰς δύο παραδόσεις· αἱ 292-296, περιέχουσαι ἀπαντήσεις τοῦ Φωτίου πρὸς μὴ κατονομαζόμενον μητροπολίτην ἀποδέκτην ἐπὶ ἐρωτημάτων «κανονικῆς» φύσεως, εὐρίσκονται εἰς τὸν κώδικα P καὶ εἰς ἓν πλῆθος ἄλλων κωδίκων, ἀπογράφων κατὰ τὸ πλεῖστον, ὧν εἰς τὴν ἐπ. 296 τὴν ἀποδίδει πεπλανημένως εἰς τὸν Πατριάρχην K/π. Νικόλαον. Ἡ ἐπ. 297 εἰς τὸν παλίμψηστον κώδικα Z. Ἡ πρὸς Θεοφάνην μοναχὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου ὡς ἀποστολέως ἐπιστολὴ ἐν ἐκδόσει τοῦ 1644 ἀπεδείχθη γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ὁ W. εἶδε καὶ ἐμελέτησε πάντας τοὺς κώδ. πλην πέντε. Ἡ σύστασις τῶν δὲν ἐπιτρέπεται σύνταξιν στέμματος.

Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ B. Outtier περὶ τῶν ἄρμενιστὶ παραδεδομένων δύο ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου, 298 καὶ 299, ἃς οὗτος μετέφρασε καὶ παρατίθενται ἐδῶ λατινιστὶ, ἀναφέρεται ἡ θέσις τῶν εἰς ἑξ κώδικας, τῶν ὁποίων ἢ διπλῆ παράδοσις

καθορίζεται διά στέμματος. Ἡ ὑπὸ τριῶν λογίων ἀναφερομένη ἐπιστολή πρὸς Ζαχαρίαν ὡς προερχομένη ἀπὸ τὸν Φώτιον ἀπεδείχθη μεταγενεστέρως ὡς ἄσχετος πρὸς αὐτόν.

Ὁ διπλοῦς πρόλογος δίδει σαφῆ εἰκόνα δι' ἕκαστον κώδικα καὶ τὸ κῦρὸς του, ἅτινα δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν διαφορῶν γραφῶν ὁ μελετητὴς τοῦ κειμένου. Παρατίθενται ἐπίσης εἰς τὸν πρόλογον καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἐκδόσεων, μεταφράσεων καὶ μελετῶν καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ σύμβολα τῶν κωδίκων.

Ἀκολουθεῖ ἀπὸ σελ. 1-182 τὸ κείμενον τῶν ἐπιστολῶν κατὰ τὸν αὐτόν, ὡς καὶ εἰς τοὺς δύο προηγηθέντας τόμους τρόπον, ἦτοι μὲ πρόταξιν πρὸ ἐκάστης ἐπιστολῆς μιᾶς ἀπόγου εἰσαγωγῆς περιεχούσης τὴν ἔνδειξιν τοῦ παραλήπτου, τὸν χρόνον γραφῆς τῆς ἐπιστολῆς — βέβαιον ἢ πιθανόν — τὴν περιλήψιν περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς κατὰ τμήματα πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ ἐνίοτε ὠφελίμους πληροφορίας ἄλλας σχετιζομένας πρὸς τὴν κατανοήσιν τῶν λεγομένων.

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν σελίδων τοῦ κειμένου παρατίθενται τὰ δύο ὑπομνήματα, 1) τὸ ἀναγράφον τὰς πηγὰς ὀρισμένων χωρίων τοῦ κειμένου εἰς κείμενα θρησκευτικὰ ἢ θύραθεν καὶ 2) τὸ κριτικὸν μὲ τὰς διαφορὰς γραφῶν καὶ τὰς εἰκασίας τοῦ ἐκδότου. Σημειοῦνται οἱ κώδικες οἱ περιεχοντες τὴν ἐπιστολὴν ἄνω δὲ καὶ οἱ ἐκδῶται ἢ σχολιασταὶ τῆς ἐπιστολῆς. Τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν ἐμβριθεῖαν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀποδόσεως τοῦ γνησίου κειμένου τοῦ Φωτίου, ἦν διεπίστωσα κατὰ τὴν παρουσίαν τῶν δύο προηγουμένων τόμων, τὴν βλέπω διέπυσαν καὶ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ τόμου τούτου. Χαίρω δὲ ἰδιαιτέρως ὅτι ὁ χωρισμὸς τῶν συλλαβῶν κατὰ τὸ τέλος τῶν στίχων εἶναι αὐτὴν τὴν φορὰν ἄσφογος, γνήσιος καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς παραδεδομένας ἐκδόσεις τοῦ γεραροῦ οἴκου Teubner χωρὶς τοὺς ἐπ' ἐσχάτων συνηθιζομένους νεωτερισμούς.

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν σημειοῦται ὅτι ἡ 285 καὶ αἱ ἄρμενιστὶ σωθεῖσαι 298 καὶ 299 ἀπευθύνονται πρὸς τὸν πρίγκιπα Ἀσώτιον ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενίας, ὃν ὁ Φώτιος ἀποκαλεῖ καὶ συγγενῆ. Τοῦτον ἀποκλίνοντα ὑπὲρ τῆς αἰρέσεως τοῦ Νεστορίου, τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάλεσαν δι' ἐπιστολῆς νὰ ἀποκηρύξῃ τὴν αἵρεσιν καὶ νὰ συνταχθῇ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Ὁ Ἀσώτιος διὰ μακρᾶς καὶ ἐμπεριστατωμένης ἐπιστολῆς γραφείσης ὑπὸ τοῦ πριμάτου τῆς Ἀρμενικῆς ἐκκλησίας Σαχάκ ἀντικρούει τὰ ἐπιχειρήματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς ἀναίρεσιν τῶν Ἀρμενικῶν ἐπιχειρημάτων ὁ Φώτιος ἔγραψε τὴν 284 μακροτάτην ἐπιστολὴν 93 σελίδων (3294 στίχων) ἀναιρῶν ὅλας τὰς αἰρέσεις καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ἐπιχειρήματα τοῦ Σαχάκ. Ὁ Φώτιος γράφει ὅτι ἡ ἐπιστολὴ του εἶναι μὲν μακρὰ ὅμως «τὸ μακρότερον ὁμῶν τῆς Ἰλιάδος γράμμα πλατυνόμενον τὸν παρόντα πόνον ἐξεβιάσατο». Αἱ λοιπαὶ ἀπευθύνονται, μία πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, δύο πρὸς ἀρχιεπισκόπους τῆς Δύσεως, μία πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς Βουλγαρίας Μιχαήλ, μία πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς ἐπισκόπους, μία πρὸς ἓνα λογοθέτην καὶ τέσσαρες πρὸς μητροπολίτην τινὰ περιέχουσα ἀπαντήσεις ἐπὶ νομοκανονικῶν ἐρωτημάτων.

Ὡς πρὸς τὸ κείμενον, σημειοῦται ὅτι τὸ ὄφος τοῦ Φωτίου, λόγιον μὲν, ἀλλὰ βυζαντινίζον μὲ περίτεχνον πλοκὴν καὶ λέξεις ἐξεζητημένας καὶ παρηλλαγμένης ἐνίοτε ἐννοίας (συνήθους φαίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην), δημιουργεῖ πολλάκις διλήμματα κατανοήσεως. Ἡ ἰδιοτυπία αὐτὴ ἠνάγκασε τὸν ἐκδότην νὰ ἐπιφέρῃ συχνὰς μικροαλλαγὰς λεξιδίων ἢ προσθήκας, μὴ ἀλλοιούσας οὐσιωδῶς τὴν ἐννοίαν, συγγενεστέρως δὲ κρινομένας πρὸς τὸν λόγον τοῦ Φωτίου. Εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ κειμένῳ κενὰ ἐκ φθορᾶς ὁ W. διατυπώνει εἰκασίας συμπλη-

ρώσεως λίαν πιθανάς. Τὸ ὄλον κείμενον ἔχει διατυπωθῆ κατά τὴν γνώμην μου ἱκανοποιητικῶς. Ἐπὶ ὀλίγων μόνον σημείων ἐπιδεχομένων διάφορον ἐκδοχὴν θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκδότου: *Er. 284* στίχ. 71· ἡ διόρθωσις *ἐνιδροθεῖσα* ἀντὶ τοῦ ἐν κώδ. *Cac ἐνιδροθεῖσα* δὲν νομίζω ὅτι θὰ προετιμᾶτο ὑπὸ τοῦ μελετητοῦ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων Φωτίου, ἀποφεύγοντος τὰς μεταγενεστέρας καὶ σπανιωτέρας γλωσσικὰς μορφάς. Στίχ. 167. ὁ χωρισμὸς *κηρύγ-ματα* κανονικῶς θὰ ἦτο *κηρύ-γματα*, διότι καίτοι δὲν ὑπάρχει λέξις ἀρχομένη ἀπὸ *γμ-*, ὑπάρχουν ἄλλαι ἀρχόμεναι ἀπὸ οὐρανισκοφώνου, τοῦ *κ+μ* (*κμητά*).

Στίχ. 272 *τῶν δύο φύσεων συνδεδραμηκότων*· εἶναι ἀσυμβίβαστον τὸ θηλυκὸν τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀρσ. τῆς μετοχῆς· ὁ κώδιξ *Crc* ὑποδεικνύει τὸ ὄρθον *συνδεδραμηκνίων*, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε γράψει ὁ Φώτιος Στίχ. 940 *τῆς ὕβρεως*· προφανῆς τυπογραφικὸν λάθος ἀντὶ τῆς Στίχ. 1240 *τὸ μῆδέ* τοῦ καλοῦ κώδ. *C* ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τοῦ *νῦν* δὲ κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὸ νόημα, ἀλλὰ τὸ ὕφος τοῦ Φωτίου. Στίχ. 1321 *σοφοὶ καὶ ἀγγίλους*. *Τὸ ἀγγίλους (-ους)* δὲν εἶναι σφάλμα, ἀλλὰ τὸ ἐν *Bibl. ἀγγίλοι* δηλώνει μᾶλλον τὴν προτίμησιν τοῦ Φωτίου.

Τὰς ἐλαχίστας καὶ μικρὰς σημασίας περιπτώσεις τῆς *Er. 284* ἐσημείωσα εἰς τὴν ἐργώδη τοῦ ἐκδότου ἀγγίλουν προσπάθειαν βελτιώσεως τοῦ κειμένου. Αἱ περιπτώσεις εὐστόχου ἐκλογῆς εἶναι ἄπειροι, ὡς λ.χ. ἡ ἐν στίχ. 2571 λαμπρὰ εἰκασία τοῦ *ἐχίδνης* ἀντὶ τῆς *αἰσχύνης* τοῦ μοναδικοῦ χειρογράφου, αἱ ὄρθαι προσθήκαι τοῦ *〈τῶ〉* καὶ *〈ὄ〉* ἐν 2590, ἡ ἀντικατάστασις *οὐχί* ἀντὶ τοῦ *οὐχ* οἱ ἐν στ. 2705, διὰ τὰ περιορισθῶ μόνον εἰς μικρὸν μόνον τμήμα, τοῦ κειμένου. Εἰς τὴν *Er. 285* στίχ. 104 ἡ συμπλήρωσις *Πῶς δ' οὐ μαχ[όμενον καὶ ν]ηπίου τὰς φρένας ἀνδρός* ἴσως θὰ ἔπρεπε *μαχ[όμενον]*. Στίχ. 168. τὸ *ἐθελόθησκεία* καίτοι οὕτω ἐν *LSJ* φρονῶ ὅτι ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ γραφῆ *-σκία* ὡς ἐν κώδ. *C*, διότι εἶναι λέξις παράγωγος ἐκ τοῦ *ἐθελόθησκος (ὡς τὸ *ἐθελόκακος*, *ἐθελόσοφος*).

Τὴν γραφὴν *ἐθελόθησκεία* ἔχει ἄλλως τε καὶ τὸ παλαιὸν *χφ. Tissendorf*.

Ἡ εἰς τὸν στίχ. 303 προσθήκη τοῦ *〈οὐ〉* δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἀναγκαία, οὔτε δὲ καὶ ἐξ ἐπόψεως ὕφους φρονῶ ὅτι ὁ Φώτιος εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρότασιν θὰ συνεσῶρευε τρεῖς ἄλληπαλλήλους ἀρνήσεις (*οὐκ ἀλλάττουσα, περὶ τούτων 〈οὐ〉 τὰς αὐτὰς κρατεῖν οὐκ ἂν τις φιλονικήσειν ἀποδείξεις*).. Στίχ. 459 ἐξ. ἡ διόρθωσις τοῦ *εἶη* διὰ τὸ *εἰ* δὲν μοῦ φαίνεται εὐτυχῆς, διότι ὡς ὑποθετικὸν δὲν εὐρίσκει εἰς τὰ ἐπόμενα καμμίαν ἀνταπόκρισιν ἀποδόσεως· ἐνῶ εἰς τὸ εὐκτικὸν *εἶη* ἀνταποκρίνεται τὸ ἐν *ἐδημίαις τὴν ἐν Χαλκ. σύνοδον ποιείσθαι καί... τῆς παραπλησίον τυγχάνειν κληροδοσίας*.

Εἰς τὴν βραχεῖαν ἀπειλητικὴν πρὸς τὸν λογοθέτην Ἰωάννην *Er. 286* καὶ αἱ διορθώσεις εἶναι ὄρθαι καὶ αἱ εἰκασίαι συμπληρώσεως τῶν κενῶν εὐστοχοί. Εἰς τὴν βραχεῖαν ἐπίσης *Er. 287* «πρὸς Μιχαὴλ ἐκ θεοῦ ἄρχοντι Βουλγαρίας» ὁ ἐκδότης διερωτᾶται ἂν εἰς τὸν στίχ. 40 τὸ *προελθεῖν* θὰ ἔπρεπε νὰ διορθωθῆ εἰς *προέλθοι*. Ἡ ἐνδεκάστιχος πρότασις τοῦ Φωτίου μὲ δύο ρήματα ἐν ἀρχῇ καὶ ἀτελειώτον σειρὰν μετοχῶν καὶ ἀπαρεμφάτων εἶναι φυσικὸν νὰ δημιουργῆ ἴλιγγον κατανοήσεως. Ἡ εὐκτικὴ εἰς τὴν πλοκὴν αὐτὴν εἶναι συντακτικῶς ἀδύνατον νὰ συνδυασθῆ, τὸ δὲ ἀπαρέμφατον εἶναι φυσικὸν συμπλήρωμα τοῦ *συμφέρον καὶ σωτήριον (ἔστι) προελθεῖν*.

Εἰς τὴν πρὸς *πάπαν Νικόλαον Er. 288*, παραδεδομένην διὰ τεσσάρων κωδίκων καὶ δύο ἐκδόσεων προγενεστέρων, ὑπάρχει ποικιλία γραφῶν καὶ δίδει εὐχέριαν εἰς τὸν ἐκδότην τῆς ἐπιλογῆς τῶν καταλληλοτέρων. Εἰς τὸν στίχ. 16 ἡ γραφὴ *βιωτικῶν* θὰ ἦτο ὀρθότερα *βιωτικῶν*, ἥτις μαρτυρεῖται εἰς τὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἄλλους συγγραφεῖς —καίτοι μὴ μνημονευομένη ὑπὸ *LSJ*— παραγομένη δὲ ἐκ τοῦ *βίωτος*, διότι τὸ βιωτικὸς ρηματικὸν ἐπίθετον παραγόμενον ἐκ τοῦ *βιώω* δίδει ἄλλην ἔννοιαν εἰς τὴν λέξιν. Εἰς τὴν *Er. 289* ἡ γραφὴ τοῦ κώδ. *E* ἥτις προετιμήθη *ὑπερανιστηκότων εὐεργεσιῶν* εἶναι ἐσφαλμένη ἅτε πα-

ραζευγνύουσα τὸ ἀρσενικὸν τῆς μετοχῆς πρὸς τὸ θηλυκὸν τοῦ προσδιοριζομένου οὐσιαστικοῦ καὶ δέον νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν ὀρθὴν γραφὴν τῶν κωδ. Β καὶ F *ὑπερανεστηγνυῶν*. Εἰς τὴν *Er.* 290, τὴν λογοτεχνικῶς ὠραίαν, ἡ ἐκλογή τῶν γραφῶν εἶναι εὐστοχος καὶ αἱ ἑλαφραὶ διορθώσεις πιθαναί. Εἰς τὸν στίχον 174 τὸ *σταθηρᾶς* (*γνώμης*) εἶναι μεταγενεστέρα μορφή, τὴν ὁποίαν θὰ ἀπέφευγεν ὁ Φώτιος χρησιμοποιοῦν τὸ *σταθερᾶς*, τὸ φερόμενον ὑπὸ κωδ. W καὶ Dos. Εἰς τὴν *Er.* 291 ἡ ἐκλογή ἔχει γίνει ἐπιμελῶς, τὸ δὲ κείμενον τῶν *Erpp.* 292, 293, 294, 295 καὶ 296 πρὸς μητροπολίτην τινὰ ἐπὶ νομοκανονικῶν ζητημάτων γραφειῶν καὶ ὑπὸ πολλῶν κωδικῶν παραδοθειῶν δίδουν εὐχέρειαν ἐπιλογῆς τῶν καλυτέρων γραφῶν, ἡ δὲ μεταβολὴ μερικῶν γραφῶν εἰς αὐτὰς καὶ εἰς τὴν *Er.* 297 δὲν μεταβάλλουν τὸ νόημα, ἀπλῶς τὸν τύπον τῆς διατυπώσεως, ἥτις εἰς τὸν Φώτιον εἶναι ἰδιότυπος. Διὰ νὰ φανῇ τοῦτο παραθέτω ἀπλῶς μίαν πρότασιν τῆς *Er.* 292 στίχ. 28: «*Περὶ δὲ ὧν οὐδεμία συγγνώμη προέβη οὐδὲν ἡμῖν παρίσταται φάναι*». Ἡ σημασία τοῦ ὅρου *συγγνώμη* εἶναι ἐδῶ σκοτεινὴ καὶ ὁ W. διερωτᾷται μήπως πρόκειται περὶ φθορᾶς τοῦ *σοι γνώμη*. Τοιούτων αἰνιγμάτων γέμει τὸ βιβλίον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου. Περὶ τῶν λατινικῶν μεταφράσεων τῶν ἀρμενιστῶν διασωθειῶν *Er.* 298 καὶ 299, ἃς ἐξεπόνησε τώρα εἰς τὴν λατινικὴν ὁ B. Outtier οὐδεμία παρατήρησις κριτικὴ εἶναι δυνατὴ. Εἰς τὰς ἐν συνεχείᾳ σελίδας 175-182 παρατίθενται πίνακες ἐμφαίνοντες τὴν ἀντιστοιχίαν τῆς ἀριθμήσεως τῶν ἐπιστολῶν τῆς παρούσης ἐκδόσεως πρὸς τὰς τῶν ἐκδόσεων Mont., Patrol., Val., Amph καὶ Amph (Oec.) Ἡ ἔκδοσις εἶναι λίαν ἐπιτυχῆς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Michael Psellus, *Oratoria mimora*, edidit A. R. Littlewood, Teubner Verlagsgesellschaft, Leipzig 1985, XVII+202.

Ἡ παρούσα ἔκδοσις 38 ἑλασσόνων λόγων τοῦ Μιχ. Ψελλοῦ, διὰ πρώτην φοράν συλλεγέντων ἐκ διαφόρων κωδικῶν, ἀποτελεῖ ἀξιόλογον προσφορὰν τοῦ οἴκου Teubner εἰς τοὺς φιλολόγους, τοὺς βυζαντινολόγους καὶ τοὺς ἱστορικούς. Ὁ πολυγραφώτατος φιλόσοφος εἶχε γράψει ἀναρίθμητα κείμενα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται διεσκορπισμένα εἰς πλῆθος κωδικῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς διαφορωτάτας βιβλιοθήκας τοῦ κόσμου. Τὰ εἰς τὸ παρουσιαζόμενον βιβλίον συγκεντρωμένα κείμενα εἶναι ποικίλου περιεχομένου, βασιλικαὶ διακηρύξεις ἢ διαγγέλματα, περιγραφή τοῦ ἰδίου βίου, ψόγοι κατηγορῶν του, συμβουλαὶ ἢ λοιδορίαι μαθητῶν του, καὶ κοινωνικῆς φύσεως θέματα. Ταῦτα ἔχουν τὸν χαρακτήρα ἐπιδείξεως ρητορικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ γραμματικῆς δεινότητος, παρέχουν ἐμμέσους εἰδήσεις περὶ τῶν τότε συνθηκῶν τοῦ βίου καὶ ἀφίουν νὰ διαφαίνεται ἡ ἐγκαύχησις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πνευματικῇ ὑπεροχῇ. Οὐδεμία γενναία σκέψις ὑπάρχει εἰς τὰ ἐπ' ὀνόματι βασιλέων κείμενα, εἰ μὴ θρησκευτικαὶ συστάσεις περὶ νηστείας.

Δύναται νὰ λεχθῇ ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἦτο εὐτυχῆς ἡ ἀνάθεσις τῆς παρούσης ἐκδόσεως εἰς τὸν καθηγητὴν A. R. Littlewood. Οὗτος εἰργάσθη μετ' ἐπιμελείας καὶ ἄκρας ἐπιστημοσύνης. Εἰς τὸν πρόλογόν του παρουσιάζει τὰ τέσσαρα κύρια χροφ., εἰς τὰ ὁποῖα περιέχεται τὸ σύνολον τῶν ἐκδομένων 38 «ἑλασσόνων λόγων» —*oratoeia minora*—, τὴν ποιότητά των, τοὺς πρώτους ἐρευνητάς των, τὰς διαφο-